

"גם לנשמה מגיע אוכל"

ה'ז'ת ח'ש'ב'ה ח'י'ז'ו'י'ם ו'א'ק'ט'ו'א'ל'י'ה א'פ'י ס'ב'ר פ'ר'ש'ו'ת ה'ש'ב'ו'ע

פרשת ויחי שנת תשפ"ד

גיליון מספר: 409

1. האם בן צריך לקום לכבודו של אבא או רב עיוור? הוכח מפרשת השבוע!
2. מדוע לא קברו את יעקב אבינו בארץ גושן הרי שם לא היה כינים?
3. הנשבע לחולה אנוש שיעשה לו את מה שמבקש האם עליו לקיים את שבועתו? הוכח מפרשת השבוע!
4. האם מותר לשבת ליד חולה כיון שהשכינה שם? הוכח מפרשת השבוע!
5. האם אבל תוך שבעה או חולה חייב או מותר לקום מפני רב שנכנס לבקרו? הוכח מפרשת השבוע!
6. איך אפרים קרא ליוסף אביו בשמו הפרטי?
7. האם עיוור מלידה חייב במצוות?
8. האם אדם התומך תורה ומסייע ללומדי תורה מקבל שכר כמו הלומד תורה? הוכח מפרשת השבוע!
9. האם אדם שתומך תורה שפתיו דובבות בקבר כאשר התלמיד חכם לומד? הוכח מפרשת השבוע!
10. כאשר אדם קם בבוקר מה עליו לעשות דבר ראשון עדיף ללמוד גמרא או משניות? הוכח מפרשת השבוע!
11. האם התומך תורה ניצל מיצר הרע מכיוון שזה נחשב כאילו הוא לומד תורה שזה מגן מיצר הרע? הוכח מפרשת השבוע!
12. אדם שהלך לתומו ברחוב, ולבסוף התברר לו שליווה את המת האם קיים מצוות הלווית המת? הוכח מפרשת השבוע!
13. איך קברו את ראשו של עשיו במערת המכפלה והרי אין קוברים רשע אצל צדיק?
14. האם מותר לכבד נכרי בסנדקאות? הוכח מפרשת השבוע!
15. כאשר אדם פגע בחברו האם הוא יכול לשלוח שליחים לבקש מחילה או שהוא לבד צריך ללכת ולבקש מחילה? הוכח מפרשת השבוע!
16. איך ביקשו אחי יוסף מחילה מיוסף והרי גם אם הוא ירצה למחול הוא לא יכול למחול דמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול?
17. איך יכולים סוסים להתאבל על אדם שמת?

אחינו כל בית ישראל הנותנים בצרה ובשביה העומדים בין בנים ובין בנפשה המקום ירחם עליהם ויוציאם מצרה לרוחה ומאפלה לאורה ומשעבוד לגאולה השתא בעגלא ובזמן קריב ונאמר אמן

"זנתתי להם בביתי ובחזמותי יד ושם טוב מבנים ומבנות שם עולם אתן לו אשר לא יכרת"
כל זכויות הלימוד ודברי התורה בעלון מוקדשים לע"נ
רבי אברהם לחיאני זצ"ל בן רחמה ומרדכי
 נלב"ע שבת קודש פרשת ויחי יד' טבת תש"פ ת.נ.צ.ב.ה
 יהי רצון שיעמוד בתפילה לפני בורא עולם בעד כל משפחתו וכלל עם ישראל לגאולה בקרוב בחסד וברחמים.

עלון זה יוצא לאור בס"ד ע"י בית המדרש "בית - יוסף"
 לע"נ רבי יוסף ב"ר יצחק ז"ל ויצמן
 רחוב קרית יערים 32 גבעת זאב

1. האם בן צריך לקום לכבודו של אבא או רב עיוור? הוכח מפרשת השבוע!

ר"י יאה רעוא דתירום רישך אכולה כרכה מה היה החידוש כשהוא מחויב לעשות אלא ודאי שאינו מחויב לעשות כן. אבל יש לדחות: לעולם מחויב אבל זה הוא תימא גדולה דעביד רבא כבוד כזה עד דמנגפן כרעיה דמא וכבוד כזה בוודאי אינו מחויב עד דמתוסין אסקופה דבי ר"י דמא ועל זה היה רב יוסף מתמיה.

ויש להביא ראיה: מהא דמצינו בגמרא במסכת קידושין (דף ל"ג) אביי מכי הוי חזי לאודניה דחמריה דרב יוסף דאתי הוי קאים ואם כן הלא רב יוסף מאור עיניים הוי.

אבל יש לדחות: דרב יוסף לא היה באותו זמן סומא, ועוד דהלא בלאו הכי לא היה לו למיקם כ"כ מכי חזי אודניה אלא דעביד לרווחה דמילתא. ובהג"ה מבנו רצה להביא ראיה שחייב: מהא דאמרין בגמרא במסכת מגילה (דף ט"ז ע"ב) שכל אותן שנים שהיה יעקב בבית שם ועבר לא נענש על שלא כיבד את אביו, ועל שאר העשרים ושתיים שנים שהיה יעקב בבית לבן נענש אף על פי שהיה יצחק סומא, חזינן דיש כיבוד אף בסומא, ואם בכבוד אב כך, כ"ש בכבוד רבו שהוא יותר חמור, ואין לומר שיעקב נענש על שלא כיבד את אמו שהרי בגמרא במסכת מגילה אינו מזכיר שנענש בשביל אמו אלא בשביל אביו. ודוחה: דמה שנענש יעקב היינו בשביל שלא היה מאכילו ומשקהו ומכניסו ומוציא וזה ענין כיבוד, אם כן אין ראיה לנידון דידן.

2. מדוע לא קברו את יעקב אבינו בארץ גושן הרי שם לא היה כינים?

יכלו מצרים לשתות מים מן היאור" (פרשת שמות ז' כ"א) ראיה על היות הנזק דבק בהם בלבד, ואמר בצפרדע "ובאו בבינתך ובחדר משכבך ועל וכו' ובכה ובעמך ובכל עבדיך" ז' כ"ח כ"ט, ואמר בערוב "והפלאתי ביום ההוא את ארץ גושן" (י"י ח"ח), ואמר בדבר "וממקנה בני ישראל לא מת אחד" (ט"ו ו'), ואמר בשחין "כי היה השחין בחרטומים ובכל מצרים" (ט"ו י"א), ואמר בברד "ירק בארץ גושן אשר שם בני ישראל לא היה ברד" (ט"ו כ"ח), ואמר בארבה "ומלאו בתיך ובתי כל עבדיך ובתי כל מצרים" (י"ו ו'), ואמר בחושך הגדול "ולכל בני ישראל היה אור" (י"ז כ"ג), וכן כתב במאורי שם וכן בהנהגת הגר"א שם דהכל מבוואר שלא היה אצל היהודים זולתי מכת הכנים שנגעה בגופות האנשים ולא התבאר שם שלא היה בישראל, ופירש בתלמוד שהיו נמצאים אצלם ולא מזיקים אותם כלל.

וטעם הדבר שכינים היה בארץ גושן: לפי שבשאר מכות נסתפקו המצרים שמא לא באו המכות מאת ה' כי אף החרטומים עשו כן בלהטיהם, לכן הוכיח להם הקב"ה שהכל בא מאתו והאריה שבראך גושן לא יוכלו לעשות כן, לפי שישראל גרים שם, אבל במכת כינים שלא יוכלו החרטומים לעשות כן לפי שאינם יכולים לעשות בריה פחות מעדשה א"כ זה כבר היה להם הראיה שזה בא מהקב"ה, לכן נתן גם בארץ גושן. וממשך החיד"א ואומר לפי זה אתי שפיר, מדוע לא קברו את יעקב בגושן, מכיוון שהיה גם כינים במצרים.

3. הנשבע לחולה אנוש שיעשה לו את מה שמבקש האם עליו לקיים את שבועתו? הוכח מפרשת השבוע!

לפנים משורת הדין, וכופין על זה בדברים, אם כן אם עשה תקיעת כף או שבועה על זה, אין לו היתר על שבועתו או ת"כ שעשה, דהלא אף בלתי שבועתו מחייבים אנוחנו לכופו בדברים לקיים צוואתו.

והביא השבות יעקב ראיה לחילוק זה: מפרשת השבוע שיעקב אבינו השבע את יוסף "ונשאתני ממצרים", דלכאורה מה שנוהג בשבועה, הרי יוסף יכול לומר שנשבע כדי שלא תטרוף דעת אביו בחליו, ואין מקום לבעל דין לחלוק ולומר, שיעקב לא היה חולה באותו זמן, שהרי אח"כ נאמר ויהי אחר הדברים האלה ויאמר ליוסף הנך אביך חולה משמע דמעיקרא כשהשביע יעקב את יוסף עדיין לא היה חולה, מפני שנאמר בתחילה ויקברו ימי ישראל למות וישתחוו ישראל על ראש המטה, ופרש"י מכאן שהשכינה שורה למעלה ממיסתו של חולה, מכלל דמעיקרא ג"כ היה חולה, אך שאח"כ תקפה עליו חליו יותר מדאי, ואפ"ה לא אמרין שנשבע רק שלא תטרוף דעתו.

ובשו"ת מהר"י אסאד (ח"ו"מ סימן מ"ח) הקשה על דברי השבות יעקב דלכאורה נעלמו ממנו דברי הרמב"ן ריש פרשת ויחי שכתב: ויקברו ימי ישראל למות, ויקרא לבנו ליוסף בשנה האחרונה לימיו שהרגיש אפיסת הכוחות ויתרון החולשה, ואיננו חולה, אבל ידע כי לא יאריך ימים, ולכן קרא לבנו ליוסף ואחרי שוב יוסף למצרים חלה, והוגד ליוסף ובה לפניו וכו', וכן מבוואר בכתוב, וא"כ בעודו בריא הפציר בו והשביעו ולא בשעת חליו.

4. האם מותר לשבת ליד חולה כיון שהשכינה היא? הוכח מפרשת השבוע!

איכא כמה שיטות בראשונים בזה: שיטת התוספות בגמרא במסכת שבת (דף י"ב ע"ב) שדווקא כשחולה שוכב בנמוך שלא ישב גבוה ממראשותיו של חולה, אבל כשמבקר יושב יותר נמוך או אפילו שווה בשווה נמי מותר. וכתב הש"ה בגמרא במסכת פסחים (פרק נר מצוה) דהא דכתבו התוספות דהא לא ישב על גבי מטה ולא על ספסל, נראה דדווקא כשהחולה שוכב בנמוך שלא ישב גבוה ממראשותיו של חולה. ונראה דאפילו המבקר יושב בנמוך מהחולה, לא ישב אצל ראשו של חולה רק לפניו, כדמשמע לישנא דברייתא, ושם דווקא שרי ליישב נמוך מהחולה. שיטת הריטב"א על הרי"ף מובאת בגמרא במסכת נדרים (עמוד י"ג מדפי

"ועיני ישראל כבדו מזוקן לא יוכל לראות ויגש אותם אליו וישק להם ויחבק להם וגו' ויוצא יוסף אותם מעם ברכיו וישתחוו לאפני ארצה".

יש לחקור האם יש חיוב לקום לפני אביו או רבו סומים או דילמא אין חיוב כיון שאין רואים אין צריך לקום.

הנה בספר עלי תמר ביכורים (פרק ג) כתב שמפרשת השבוע יש להביא ראיה שיש חיוב לקום אף מפני רב או אבא סומא: שהרי כתוב "ועיני ישראל כבדו מזוקן לא יוכל לראות ויגש אותם אליו וישק להם ויחבק להם וגו' ויוצא יוסף אותם מעם ברכיו וישתחוו לאפני ארצה", הרי שיוסף ובניו השתחוו ליעקב לשם כיבוד אב אף שעיני ישראל אביו כבדו מזוקן לא יוכל לראות, והכי מסתבר שעיקר הכיבוד הוא שיראו האנשים שחולק כבוד לאביו או לרבו.

והנה בשו"ת שער אפרים (יו"ד סימן ע"ח) מובא בהגהות רע"א (יו"ד סימן ר"מ ס"ק ז) נשאל בזה. והביא ראיה: מהא דאמרין בגמרא במסכת יומא (דף נ"ג ע"ב) רבא כד הוי מפטר מיניה דרב יוסף הוה אזיל לאחוריה עד דמנכפן כרעיה, אם כן מוכח מזה דרבא היה נוהג כבוד ברב יוסף אף על גב דר"י היה סומא, חזינן דיש חיוב לכבד רבו סומא. אבל יש לדחות ראיה זו: דאסיק שם אמרו ליה לרב יוסף דהכי עביד רבא א"ל יאה רעוא דתרום רישך אכולה כרכה, ואי ס"ד שיהיה מחויב בכבוד רבו אף שהוא סומא, א"כ למה אמרו ליה שרבא עביד הכי הלא הוא מחויב בכבוד רבו לעשות, ואין לומר שא"ל כפשוטו שרבא עביד הכי בלא תימא א"כ קשה למה אמר

"אל נא תקברני במצרים" (מז כט).

וכתב רש"י: סופה להיות עפרה כינים.

והקשו המפרשים: אם כל הסיבה שיעקב לא רצה להיקבר בארץ מצריים כי בעתיד תהיה מכת כינים והם יהיו בעפר מצריים אם כן הרי יעקב היה יכול לבקש לקבור אותו בארץ גושן ששם לא היה כינים?

רבי יהונתן אייבשיץ בספרו תפארת יהונתן מתרץ: הנה הקשו על החכם הכוזרי שהשיב למלך הכוזרי שארץ גושן היא חלק מארץ ישראל, וא"כ קשה למה הטיח יעקב ליוסף לקבורו בא"י בשביל לגלול מחילות ולא צוה לקבורו בגושן אלא דידע דארץ גושן לא תלקה עפר בכנים ויאמרו מצרים בשביל שיעקב נקבר שם היה זאת ויעשהו עבודת כוכבים ומזלות. החיד"א בספרו ראש דוד מתרץ: ע"פ מה שכתב הרמב"ם בפירוש המשניות על הא דאיתא במשנה אבות (פ"ה מ"ד) עשרה ניסים נעשו לאבותינו במצרים וז"ל: העשרה ניסים אשר נעשו לאבותינו במצרים, הרי הם הינצלים מעשר המכות, והיות כל מכה ומכה מיוחדת במצרים, לא בישראל, ואלו ניסים בלא ספק, ולשון התורה בכל מכה מהן שהיא במצרים לבד, זולת הכינים, שהוא לא באר בה זה, אבל ידוע שלא ענש את ישראל, ואמנם היו מצויות אצלם ולא ציערו אותם, וכך בארו החכמים, אבל השאר, הרי התבאר בהן, אמר בדם "ולא

"ויקברו ימי ישראל למות ויקרא לבנו יוסף וגו' שים נא ידך תחת ירכי וגו' אל נא תקברני במצרים ושכבתי עם אבותיי ונשאתני ממצרים וגו' ויאמר השבעה לי וישבע לו" (מז כט).

יש לחקור מי שנשבע לחולה למותו שיעשה איזה דבר האם שבועתו חלה או מכיוון שהרי יכול לומר שנשבע כן רק כדי שלא תיטרף דעתו של החולה או דילמא זה חל כיוון שסוף סוף נשבע.

הנה בשו"ת שבות יעקב (ח"א סימן קס"ח) נשאל באשה ששכבה על ערש דוויו וקודם מותה קראה לבניה ובנותיה, וצוותה שאם יהיה איה מחלוקת או ריב ביניהם שידון הכל על פי אחד מקרוביה, ובגלל שהפצירה מרוצה לדון בפני אותו פלוני מפני שהוא עם הארץ, ואינו יודע לדון דין תורה, והוא רוצה דוקא בדין תורה, וטוען שכל התקיעת כף לא נעשתה אלא רק לנחת רוח שלא תיטרף דעתה האם הוא צודק בטענתו?

וכתב השבות יעקב שלגבי הטענה שטען הבן שכל התקיעת כף הייתה כדי שלא תיטרף דעת אמו: דלכאורה היה נראה שטענתו טענה וכמו שמבוואר ברמ"א (יו"ד סימן רל"ב ס"ז) דאשה שנדרה לבעלה בחליו שלא תנשא אחר מותו או להיפך, או מי שנדר לחולה איזה דבר אם עשו זה משום הפצרת החולה שלא תטרוף דעתו עליו, הוי כנדר אונס. ודוחה השבות יעקב: דיש לחלק, דדווקא במי שאינו חייב לשמוע למצוותו של החולה כלל, רק מכה השבועה, אז יכול לומר שעשה שבועה שלא תטרוף דעתו, משא"כ בצוואת אביו או אמו, שמחוייב לקיים צוואת אביו או אמו, עכ"פ

"וישתחו ישראל על ראש המטה" (מז לא).

וכתב רש"י במקום: הפך עצמו לצד השכינה, מכאן אמרו שהשכינה למעלה ממראשותיו של חולה.

והנה איתא בגמרא במסכת שבת (דף י"ב ע"ב) הנכנס לבקר את החולה לא ישב לא על גבי מטה ולא על גבי כיסא אלא מתעטף ויושב לפניו, מפני שהשכינה למעלה ממראשותיו של חולה, שנאמר ה' יסעדנו על ערש דוויו.

יש לחקור האם אסור לשבת כלל ליד חולה או דילמא יש אופנים שמותר לשבת ליד החולה.

מהרהר בלבו תשובה וכו' ולא הזכיר כלל טעמא דגמרא אך דהוא מפני שהשכינה שרויה למעלה ממיתו של חולה, ובע"כ לומר דהמאירי פירוש דהוה המכוון עצמו בדברי הגמרא, דלכך שכינה שרויה למעלה ממיתו של חולה מפני שדרכו של החולה להרהר בלבו תשובה ולהתפלל בכל לבו, ועל פי זה המשיך המאירי בפירושו המפתיע דסברת הטעם דלא ישב המבקר לא ע"ג מטה וכו' הוא לא בגלל כבוד השכינה אלא בגלל מצבו הנפשי של החולה, משום דכשרואה החולה את זה יושב במקומות הגבוהים מתייאש מן התפלה, וזה דיהיבין בגמרא טעמא על כך מפני שהשכינה שרויה למעלה ממיתו של חולה, המכוון גם כן בכזה שהשכינה שרויה עקב תפלתו והשתפכות נפשו של החולה, וע"כ שזה יתיישב במקומות הגבוהים יתייאש החולה מן התפלה ויגרום להסתלקות השכינה, ואולי י"ל שהדבר שהביא למאירי לפירושו המחודש הזה הוא מפני שהיה קשה לו דגם בביה"כ מצויה השכינה דכל בי עשרה שכינתה שריה ובכל זאת לא אסרינן מליישב ע"ג ספסל לכן פירש כך.

5. האם אבל תוך שבעה או חולה חייב לקום או מותר לקום מפני רב שנכנס לבקר? הוכח מפרשת השבוע!

הנה הכסף משנה בהלכות אבלות (פרק י"ג הלכה ה') כתב שאם רוצים להחמיר ולעמוד מותר. והביא ראיה: מהא דכתב הרמב"ם שם ומקורו בגמרא במסכת מועד קטן (דף כ"ז ע"ב) הכל חייבין לעמוד בפני נשיא חוץ מאבל וחולה, ולכל העומד אומר לו שב, חוץ מאבל וחולה, משום דמשמע שישב באבלו, וכן לחולה שישב בחליו, ואם נאמר שאסור להם להחמיר איך יש את המציאות שאומר להם שב, וכי מרן המחבר מיירי בעבר באיסור, אלא שמע מינה שמותר להם להחמיר אם רוצה. אבל בערוך השולחן (יו"ד סימן ש"ע) כתב דגמרא זו מיירי בעמדו באיסור אף על גב שאינו רשאי. וכן בשו"ת שבות יעקב (ח"א סימן כ"ו), וכן מובא בהגהות רע"א (יו"ד סימן ש"ק א'), וכן בגיליון מהרש"א (שם), וכן בשו"ת דברי יציב (יו"ד סימן רל"ד) כתב אם רוצה להחמיר ולעמוד ליכא איסור. והביא ראיה: מהא דכתיב בפרשת השבוע (מ"ז ל"א) "וישתחו ישראל על ראש המיטה" ובכת רש"י במקום: לחלוק כבוד למלכות, הרי אנו רואים דאף בחולה מותר לחלוק כבוד למי שגדול הימנו, דהא יעקב היה חולה אם כן ה"ה באבל דחזא מילתא הוא, ואע"ג דאין למדין מפסוק שקודם מתן תורה, מ"מ דמילתא דמסתבר ילפינן מקודם מתן תורה.

ובשו"ת דברי יציב (יו"ד סימן רל"ד) כתב לפי זה דבר נפלא דמה הטעם שיוסף בא ליעקב רק כשהוגד לו אביך חולה, והוא על פי מה שכתב הרא"ש בפרק קמא דקידושין (סימן נ"ז) במהר"ם מרטנברג שמיום שעלה לגדולה לא הקביל פני אביו ולא רצה שאביו יבא אליו, וכן יוסף נתירא מזה שלא יכבדו אביו, ובאמת איתא בתרגום יונתן בן עוזיאל (בראשית מ"ו כ"ט) שבגלל שהשתחוה לו אביו כשירד מצרימה נקטעו שנותיו אבל כיון שאביו חולה, והדין הוא דאינו קם אפילו מפני נשיא לכן הלך אליו, והוא סבר שאסור לקום דהוא דומיה דאבל שמעולל שאין זה כבוד וכמו שהשבות יעקב מדמי ליה, ויעקב סבר דמותר להחמיר ולזה השתחוה לפניו.

ולענין הלכה: אבל וחולה אין צריכים לקום מפני רב שנכנס, אבל אם רוצים להחמיר ולקום מותר להם, ועיין בשו"ת תשובה מאהבה (ח"ג סימן תי"ב) כתב שאף על גב שאין צריך לקום מ"מ צריך לעשות איזה הידור כגון להראות שהוא רוצה לקום.

6. איך אפרים קרא ליוסף אביו בשמו הפרטי?

וכן כתב השדי חמד (שם עמוד שח) לגבי משה רבינו, שבשמות שגדול מרבן שמו, מותר לקרותו בשמו.

ועיין במה שכתב בכתב והקבלה (בראשית מט לא): שמה קברו את אברהם ואת שרה אשתו שמה קברו את יצחק ואת רבקה אשתו ושמה קברתי את לאה. ואף על גב דאסור לבן לקרוא את אבותיו בשמם בין בחייהם בין לאחר מותם, זה אינו רק כשמזכיר שמם לבד אבל כשאומר אביו מותר... ואחרי שאמר תחלה קברו אותי אל אבותיי, לכן מותר לו להזכיר שמם.

אמנם מה שאמר יוסף אשר נשבע לאברהם ליצחק וליעקב (בראשית נ כד) וכן יצחק אמר (בראשית כה ד) וייתן לך את ברכת אברהם צריך ביאור. וקורב לומר דשאני שמות שלשת האבות מכל שמות בני אדם, כי כל שאר השמות אינם רק מקריים לפי מה שזדמן בפי האבות לקרות שם בניהם, וכל עוד שלא ישתדל הבן להכין נפשו אל אחת מן המעלות האמתיות לקנות לו אחת מן השמות התוארים המשובחים להיקרא חכם או נבון צדיק או עניו וכדומה, פחיתות גדולה הוא לו אם ישאר כל ימיו בשם תולדתו לבד, ולזה הקורא את אביו בשם תולדתו יורה בו פחיתות מעלה והעדר כבודו, אבל שם שלשת האבות אברהם יצחק יעקב הם שמות אשר פי השם נקבם להיקרא כן, וכי יש לך חשיבות גדולה מזה אשר טרם נוצרו בבטן וקודם להיוולדם הייתה עין ה' עליהם להודיעם בשם, אשר יורה בלי ספק על יתרון מעלות נפשתיים, ולזה כבוד גדול הוא להם אם יקראום זרעם אחריהם בשם הנכבד אשר מפי השם יצא לקרותם בו... ע"ש. ויתכן לומר שהוא הדין לגבי השם יוסף הצדיק. (חש"ח קידושין לא ע"ב).

7. האם עיוור מלידה חייב במצוות?

לזה ראיות שונות. ההלכה היא כחכמים, שסומא חייב בכל המצוות. אומרת הגמרא: "יוכן היה רבי יהודה פוטרו מכל מצוות האמורות בתורה. אמר רב יוסף, (שהיה סגי נהור – עיוור): "בהתחלה הייתי אומר: מי שיגיד

הרי"ף): שדווקא יותר גבוה או אפילו שווה בשווה למראשותיו אסור, אבל עומד במקום שפל מהמטה אפילו על גבי כסה מותר. ושיטת המאירי המובאת בגמרא במסכת נדרים (דף מ"א), וכן הביא הריטב"א על הרי"ף בגמרא במסכת נדרים (עמוד י"ג מדפי הרי"ף): שאסור למבקר לשבת באף מקום אלא רק על גבי הקרקע ממש.

הנה במאירי בגמרא במסכת נדרים (דף מ') כתב פירוש חדש בגמרא וז"ל: הנכנס לבקר את החולה לא ישב על גבי מטה ולא על גבי ספסל ולא על כיסא אלא מתעטף ויושב על גבי קרקע ומבקש עליו רחמים וכיוצא מפני שהחולה מהרהר בלבו תשובה ומתפלל בכל לבו, וכשרואה זה יושב במקומות הגבוהים מתייאש מן התפלה, ולפי דרכך למדת שהחולה מדרכו לשוב ולהתפלל ועל זה אמרו אין חולה עומד מחוליו עד שמוחלים לו כל עונותיו.

ובשו"ת צ"ץ אליעזר (חלק ה' סימן י') הקשה: דלכאורה תמוהים דברי המאירי שנתן טעם משלו בעיקר הדבר דלא ישב וכו' דהוא מפני שהחולה

אוצר הספרים
שע"י בית המדרש "בית - יוסף"
לע"נ רבי יוסף ב"ר יצחק ז"ל ויצמן

לאחר ובחשדי שמים זכינו והתרבו ספסלי הלומדים

על ידי אברכי חמד העמלים בתורה הציבור הרחב הקובע עיתים לתורה ושל כל הצעירים ובני הנוער הקובע את עיקר מושבו בבית המדרש שלנו בנגעת זאב בכל שעות היממה

דרושה לנו בדחיפות ספריה גדולה וחדשה עבור ספרי הקודש
וכן תלמוד ירושלמי מהדורת שוטנשטיין, רמב"ם במהדורת פרינקל,
וכן ספרי ראשונים ושו"ת ואחרונים על הש"ס ספרי הלכה ומדרשים.
לטובת מוסרי השיעורים והמשתתפים, יציבור הלומדים, אברכי הכולל וכל באי בית המדרש.

זו ההזדמנות שלך לקחת חלק בהפצת התורה במהפכה הרוחנית בנגעת זאב ובזיכוי הרבים.
ניתן להנציח על גבי הספרים לבריאות, הצלחה, שלום בית, זש"ק ולע"נ קרובים וידידים.

לפרטים הרב יוסף ויצמן 052-8144488. הרב שמעון נעים 058-7700681
ניתן לתרום ולסייע גם בבית למספר: 052-8144488

רחוב קרית יערים 32 בנגעת זאב
מלאמון: 052-8144488

מובא בגמרא במסכת מועד קטן (דף כ"ז ע"ב), וכן מובא בדברי הרמ"א (יו"ד שני שע"י ס"ק א') הכל חייבין לעמוד מפני שיא חוץ מאבל וחולה. ומובא שני טעמים בדברי האחרונים מדוע פטורים: הלבוש (יו"ד סימן ש"ע) כתב: מפני שטרודים בצערן, לכן הם פטורים מלעמוד. והקשה על כך בשו"ת שבות יעקב (ח"א סימן כו): והרי אמרינן בגמרא במסכת סוכה (דף כ"ה ע"א) אבל חייב בכל המצוות חוץ מן התפילין שנאמר בהן פאר ולא אמרינן דמשום טרדה פטור, דמבעי ליה ליתובי דעתיך, וגם עיקר עמידה מה טרדה אית ביה. ובשו"ת שבות יעקב (ח"א סימן כ"ו) כתב: משום דמעולה בעפר, ולכן אין זה קימה שיש בה הידור, והוא הדין חולה הויה כעין זה.

יש לחקור האם אין חיוב אבל אם רוצה לעמוד מותר או דילמא יש איסור לעמוד כיון דאין הידור בקימה דמעולל בעפר קרנו והויא כקימה בבית המרחץ.

"ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חולה וייקח את שני בניו עמו את מנשה ואת אפרים ויגד ליעקב ויאמר הנה בנך יוסף בא אליך ויתחזק ישראל וישב על המיטה" (מח א ב)

ורש"י במקום מפרש (בפסוק א) על המילים ויאמר ליוסף שיש אומרים שזה היה אפרים, שהיה רגיל לפני יעקב בתלמודו, וכשחלה יעקב בארץ גושן, הלך אפרים אצל אביו למצרים והגיד לו. ובפשוט אף בפסוק ב' שנאמר ויגד ליעקב היינו גם אפרים. ואם כן צריך עיון איך היה מותר לאפרים לקרוא ליוסף בשמו, הרי מבוואר בגמרא במסכת קידושין (דף לא ע"ב) צריך לשנות את שם אביו, ועיין בשדי חמד (מערכת כף כלל קד) שהוא איסור תורה?

דעת הרבה אחרונים לדייק מכח קושיא זו דבאמת רש"י לא כתב בפסוק זה שיש אומרים שהיה אפרים, שאי אפשר לומר כן כי היה זה כשם אביו, וכן כתב בבאר מים חיים ובספר דבק טוב ובמשכיל לדוד, ובעוד אחרונים. אכן יעויין בספר תוספות השלם, שהביא שיטות שגם כאן היה זה אפרים, ואם כן צריך עיון איך היה מותר לאפרים לקרוא לאביו בשמו.

יעויין בחידושי הרי"ם (יו"ד סימן רמ ס"ב) שדן בשאלה זו וכתב: ולא יקראו בשמו, ויש להקשות דמצינו כמה פעמים במקרא דקראו לאביהם בשמם. ולכן אפשר לפע"ד דהא מצינו בגמ' גדול מרבן שמו, אם כן השם כבוד יותר. אך זה רק לאותן הגדולים שכולם קוראין להם בשם מטעם החשיבות, דגדול מרבן שמו, ולהם י"ל דגם הבנים מותרים לקרותם בשם, דאם לא כן היה כבוד הרב גדול מכבוד האב והיאך קראו להם בשם רק כאשר כול קראום בשם מטעם החשיבות מותר, אבל באותן שלא הגיעו למדרגה זו, גם אי הבן יקרא אותן בשמו בחי"ט, לא מהני, דכיוון דלא הגיע לדרגה זו לכולי עלמא שוב צריך הבן לשנות, ע"ש.

"ועיני ישראל כבדו מזקן לא יוכל לראות"

בגמרא במסכת בבא קמא (דף פז ע"א) מובאת מחלוקת בין רב יהודה לחכמים, האם סומא חייב במצוות אל. רב יהודה פוטר, והוא מביא

אולם, בשו"ת נודע ביהודה (אורח חיים קיב) הוכיח שלא כדבריו מדברי התוספות (בבא קמא פז, א), הכותבים שאף לדעת רבי יהודה חייב העיוור חייב חכמים את העיוור לקיים את מצוות התורה (ע"י ברשב"א שם שחלק על דעה זו). הסיבה לכך היא שאלמלא חיוב זה, יידמה העיוור היהודי לגוי לכל דבר ועניין – דבר שאין לאפשר.

מבאר אפוא מדברי התוספות שלדעת רבי יהודי פטור העיוור מן המצוות כולל אף מצוות לא תעשה – שכן אילו היה העיוור חייב במצוות לא תעשה (כולל שמירת שבת, הימנעות ממאכלים אסורים, וכדו') בוודאי שמצוות אלו היו מבדילים בינו לבין גוי שאין לו קיום מצוות כלל. למרות זאת, כתב בעל המנחת חינוך (מצווה ב) שגם לדעת רבי יהודי חייב העיוור בז' מצוות של בני נוח; אין לפטור אותו יותר מן הגוי.

מדברי הגמרא לא ברור האם נפסק להלכה כדעת חכמים או כרבי יהודה, ובעקבות כך נחלקו הראשונים:

רבינו ירוחם (אדם יג, א) סבר, שלמרות שברך כלל כאשר יחיד חולק על רבים ההלכה כדברי הרבים, במקרה זה הלכה דווקא כדעת רבי יהודה, שעיוור פטור מדאורייתא מהמצוות וחייב רק מדרבנן. השלכה לשיטתו תהיה, שבמצוות שחובתן מדאורייתא הוא לא יוכל להוציא אחרים ידי חובה, שכן מי שלא מחוייב בדבר אינו יכול להוציא אחרים ידי חובה.

כדברי רבינו ירוחם פסק להלכה האגודה (בבא קמא קד), שמשום כך הורה שעיוור יכול לעלות לתורה במקום כהן (כאשר קד, אחר), מכיוון שחובתה מדרבנן. גם השאלת יעב"ץ (ב, עז) על אף שפסק להלכה כדעת חכמים שנראה להלן, מכל מקום הוסיף שיש לחוש לדעת רבינו ירוחם שעיוור חייב במצוות רק מדרבנן, ולכן לא יוציא אחרים במצוות שמדאורייתא. ובלשון מרן הבית יוסף (או"ח תעג): "כתב רבינו ירוחם (תולדות אדם וחווה, מב ע"י), סומא פטור מלומר הדה כמו שפטור מכל המצוות, ומכל מקום חייב בכל מדרבנן, ולהוציא הרבים יכול להוציא למאן דאמר שמצה בזמן הזה דרבנן, דאתי דרבנן ומוציא דרבנן, וכך פשוט בפרק ערבי פסחים (קטז ע"ב) פירוש ומברך."

הרא"ש (כלל רביעי, כא), האור זרוע (בבא קמא, שלט) בשם רבינו חננאל והריטב"א (קידושין לא ע"א ד"ה כיוון), חלקו ופסקו כדעת חכמים, שעיוור חייב במצוות מהתורה, וכן סברו אחרונים רבים. בטעם הדבר נימקו, שראשית, יחיד החולק על רבים הלכה כדברי הרבים. שנית המשנה במסכת קמא מביאה את דעתם ללא חולק, וברך כלל הלכה כדברי המשנה.

העיוור כשליח ציבור

הקריאה בעל-פה, אין היתר לשמוע ממנו את קריאת התורה, כי נמצא שלא שמע הקהל את קריאת התורה מתוך הכתב (ע"י שו"ת הגאונים, שערי תשובה רמה, בשם רב נטרונאי גאון).

עיוור רשאי אפוא לשמש כשליח ציבור, ואין שאלו לקרוא בתורה. לענין זה אנו מוצאים תשובה חריפה של הרב יאיר בכרך, בעל שו"ת חוות יאיר. בהתייחסו למקרה שבו הציבור מנע מאדם עיוור לשמש כבעל תפילה בימים נוראים, בגלל הפסול של בעל מום (על דרך פסול של כהן המשרת במקדש), הגיב הרב בכרך (סימן קעו): "ומימי לא עלה על לבי דפסול, משום דתפילה במקום קרבן, וכחן העובד צריך שיהיה בלי מום, כמו שעלה על דעתך. לא מחשבותיך מחשבותי, דברור דאין לדמותו לכהן... והפילוסופים כתבו בהפקד חוש מה יפקד מושכל מה".

ברכות הראייה

ששת רק בירך את המלך שלום ולא יותר מכך. ראייה לדבריו הביא מכך שכתוב שרב ששת בירך 'אותו', משמע שמדובר בברכה נקודתית למלך, ולא את הברכה שברך כלל יש לברך. ובלשונו: "כתב המגן אברהם ששמע בש"ס אפילו סומא שידוע שהמלך עובר מברך. וצריך עיון, דבלשון הש"ס פתח רב ששת וקא מברך ליה, משמע שהיה מברך למלך כעין שאילת שלום ולא בירך הברכה להקב"ה, וכן מסתבר דהש"ס הרואה מלכי ישראל קאמר, וכן כל ברכות ראייה אין הסומא מברך. שולחן ערוך הרב (ברכות הנהנין יג, ט) בגישה המרחיבה ביותר סבר, שהמקרה שהביאה הגמרא לברכת רב ששת מהוה רק דוגמא, ולמעשה עיוור יכול לברך את כל ברכות הראייה שאין באות בגלל הנאה מהראייה, אלא בגלל השבח להקב"ה, וכמו ברכה על כוכב נופל שאינה ברכה על הנאה אלא על תופעת טבע יוצאת דופן.

נשיאת כפיים

בוהקניות או עקומות או עקושות לא יישא את כפיו, מפני שהעם מסתכלים בו; וכן סומא אחת מעיניו, לא יישא את כפיו. ואם היה דש בעירו, יישא כפיו ואפילו הוא סומא בשתי עיניו. אם מנהג המקום לשלש הכהנים טלית על פניהם, אפילו יש בפניו ובידיו כמה מומין, יישא את כפיו."

היעב"ץ (א, עה) חלק על השולחן ערוך, שהרי הגמרא כותבת בפירוש שדווקא עיוור בעינו אחת יכול לשאת כפיים, משמע שעיוור לגמרי אינו יכול. בטעם האיסור ביאר המשכנות יעקב (או"ח צא), שהכהן צריך להסתכל על העם שהוא מברך בשביל שיוכל לברכה כראוי, ועיוור אינו יכול לעשות כך. כדעה זו פסק להלכה גם מרן הראשון לציון הגר"ע יוסף זע"א בספרו שו"ת יביע אומר (ח"ח יג), מכיוון שספק ברכות להקל.

מתן עלייה לתורה לעיוור

לקרוא מתוך הכתב. אולם הרמ"א, על-פי דעת המהרי"ל (הובאו דבריו בדרכי משה, שם) כתב שכיום יש להתיר לעיוור לעלות לתורה: "מהרי"ל

לי שההלכה כרב יהודה, הייתי עושה סעודה לכל החכמים. כי אני לא מצווה ובכל זאת עושה את המצוות, וגדול מי שלא מצווה ועושה ממי שמצווה ועושה. כי הוא מראה שחביבים עליו המצוות, והוא מתנדב לקיים אותם למרות שהוא פטור. אבל עכשיו, ששמעתי את דברי ר' חנינא שאמר: גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה, מי שיגיד לי שאין הלכה כרבי יהודה, אעשה סעודה לכל החכמים. כי כשאני מצווה ועושה את המצוות, יש לי יותר שכר" (אולי בגלל שיש יותר יצר הרע למי שחייב במצוות).

והנה לגבי יעקב אבינו לא מבואר האם הוא היה סומא ממש או רק כבד ראייה ואפשר דאף דכבדו עיניו ולא יכול היה להכיר בין מנשה לאפרים לא היה סומא ממש, אך לגבי יצחק כתב רש"י (ל"א ע"ב) דאף שאין הקב"ה מייחד שמו על אדם בחייו, ייחד שמו על יצחק דסומא חשוב כמת הר ידעה סומא ממש.

בשו"ת שבות יעקב (חלק א' סי' קכ"ו) דן לענין אדם שאינו יכול לראות אלא רק במשקפים האם דינו כסומא או לא, דאף שכתב בתחילת דבריו דמסברא הו"א דכל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו שוב כתב לעיקר דכיון דמ"מ רואה הוא אין דינו כסומא כלל (וכע"ז? כתב בח"ב סי' ל"ג לענין מי שאינו יכול לשמוע אלא ע"י חצוצרה שאין דינו כחרש). ועיין בשו"ת צמח צדק (אהע"ז סי' שכ"ג) שחולק בזה על השבות יעקב.

ובשו"ת שאילת יעב"ץ (ח"א סי' ע"ה ד"ה ותו) כתב לחדש דהא דרבנן פליגי אדרי יהודה הוא רק בראה ואח"כ נסתמא, אולם בסומא מלידה מודו דפטור מכל המצוות.

ועיין שו"ת שם אריה (יו"ד סי' א') שכתב בדברי רש"י (לעיל כ"ז ג') על כך שיצחק אמר לעשו שישיחו סכיניו ולא יאכילנו נבילה והקשו דאם הוא חשוד בעינו על נבילה הרי הוא אינו נאמן עליו, ואם כך איך האמין לו שאכן לא יאכילנו נבלות? ותיירץ שיצחק חשש שמא עשו סובר דסומא פטור מן המצוות ואף מלאוין ולכן יאכילנו נבילה אבל יצחק נקט הלכה כחכמים דסומא חייב במצוות ואולי אף לר' יהודה דפטור מ"מ חייב בלאוין כמ"ש האחרונים.

בעל הפרי מגדים (בהקדמה לשולחן ערוך, או"ח חלק ג) כותב לחדש שאפילו לדעת רבי יהודה, העיוור פטור רק ממצוות עשה, אך חייב להימנע מכל מצוות לא תעשה שבתורה. לפי דעה זו, גם לדעת רבי יהודה אין כל היתר לעיוור לאכול מאכלים אסורים או לגנוב מחברו.

המשנה מלמדת: "סומא פורס את שמע ומתרגם רבי יהודה אומר כל שלא ראה מאורות מימיו אינו פורס על שמע" (מגילה כד, א). כלומר, נחלקו רבנן ורבי יהודה בדין סומא בברכת יוצר אור – רבי יהודה סובר שסומא שלא ראה מאורות מימיו לא נהנה מהאור, ואינו חייב בברכה זו, ואילו רבנן סוברים שאף סומא נהנה מהאור וחייב בברכה.

ונפסקה ההלכה כדעת חכמים, כך שמותר לעיוור לשמש כשליח ציבור, אפילו לענין ברכת המאורות. הרא"ש (כלל ד, סימן כא) מבאר כי "הלכך אפילו לא ראה מאורות מימיו פורס על שמע ומתפלל, ובלבד שלא יקרא בתורה בעל-פה".

הסיבה שאין לעיוור לקרוא בתורה היא מפני שאין האדם מקיים את חובת קריאת התורה אלא מתוך הכתב. גם אם העיוור למד את פרשת

לכאורה, למרות שלהלכה רוב הראשונים והאחרונים נקטו שעיוור חייב במצוות, מכל מקום בפשטות מברכות הראייה וודאי שיפטור לכל השיטות, אך מדברי הגמרא במסכת ברכות (נח ע"א) אפשר להבין שלא כך. הגמרא מספרת, שרב ששת שהיה עיוור הלך לקבל את פני המלך, וכאשר הגיע, בירך ברכה. איזו ברכה בירך? נחלקו האחרונים:

המגן אברהם (רכד, ו) הסיק מכך, שעל אף שהעיוור אינו מברך את ברכות הראייה, מכל מקום את הברכה שמברכים על ראיית מלכים – הוא יכול לברך. בטעם הדבר נימק, שלא מברכים על ראייתו אלא על תחושת הכבוד שהוא יוצר, ודבר זה גם העיוור יכול להרגיש, וכן נקטו להלכה גם הברכי יוסף (שם, א) והרב משה פיינשטיין (אגרות משה או"ח ה, לז).

האליה רבה (רכד, ו) חלק על המגן אברהם וכתב, שלא מברכים על הכבוד שנוצר מהופעת המלך, אלא על ראייתו. לכן כוונת הגמרא לומר, שרב

עוד דנו הפוסקים, האם עיוור יכול לשאת את כפיו. הגמרא במסכת מגילה (כד ע"ב) כותבת, שבמקרה בו יש אדם שעיוור באחת מעיניו – אסור לו לשאת כפיו, מכיוון שהמום שבו מסיח את דעת המתברכים. משום כך ממשיכה הגמרא וכותבת, במקרה בו מדובר בעיוור (או בכל בעל מום) הנמצא זמן רב בעיר, מותר לו לשאת את כפיו, כי המתברכים רגילים אליו ולא מוסחת דעתם.

למרות שהגמרא כותבת שדווקא עיוור בעיין אחת יכול לשאת את כפיו במקרה בו רגילים למומיו, הבין השולחן ערוך (קכח, ל) שהוא הדין בעיוור בשתי עיניו, ואין חילוק ביניהם. עוד הוסיף השולחן ערוך, שבזמן הזה שהכהנים פורסים טלית על ראשם וידיהם – מותר לו לשאת כפיים גם אם לא רגילים אליו, שכן המומים לא נראים, וכן פסק הברכי יוסף (שם, יג). ובלשון מרן בשולחן ערוך: "מי שיש לו מום בפניו או בידיו, כגון שהם

האם רשאי עיוור לעלות לתורה? דעת הבית יוסף (או"ח קמא, וכן בשולחן ערוך, או"ח קלט, ג) היא שאין לעיוור לעלות לתורה, כיון שאינו יכול

הכהן הגדול מאחיו במשנה ברורה (קלט, יב-יג) מוסיף ביאור בדבר: "וטעמו דכיון שאנו נוהגים שהשי"ץ קורא והוא קורא מתוך הכתב, שוב לא קפדינן על העולה, דהשומע כעונה... ולדינה כבר כתבו האחרונים דנהגו להקל כמהרי"ל, ומ"מ לפרשת פרה ופרשת זכור נכון שלא לקרותן לכתחילה".

כלב נחיה

המקור הראשון לשימוש בכלב נחיה מופיע כבר בדברי רבי יצחק עראמה (שחי לפני כחמש מאות שנה) בספרו עקידת יצחק (שער תשעים), בו הוא כותב שכאשר נחלש הזקן מראייתו ייקשר כלב בידו, ומקלו יגיד לו. אף על פי כן, רק לפני כשבעים שנה הוקמו לראשונה בתי ספר לכלבים, שם הם מאומנים מגיל צעיר לעזור לעיוורים וכבדי ראייה.

כניסת כלב נחיה לתוך בית הכנסת

אלא כשהכניסה היא שלא לצורך תפלה... אבל כשהכניסה היא לצורך תפלה של בעלי, אפשר אין זה דבר בזיון וקלות ראש כללי.

הרב מרדכי יעקב ברייש זצ"ל בספרו שו"ת חלקת יעקב (או"ח לד) חולק על האגרות משה, והביא שני נימוקים לאסור. ראשית משום שיש בכך חילול ה', כשמכניסים כלב לבית כנסת בעוד שאצל הנוצרים דבר זה נחשב מגונה ואסור. שנית הוסיף טיעון דומה וסבר, שמכיוון שיש רבים (ובמיוחד פרורים) שייתלו בהיתר זה, יש חשש וישתמשו בו גם לדברים שיש בהם איסור גמור. ובלשונו: ולפי עניות דעתי, הוראה זו תמוה לרבים, לבנות מגדול על יסוד רעוע כזה. הירושלמי מדבר בבית המדרש או בית הכנסת שהיו לומדים שם... אבל בזמן שאין לומדים בבית הכנסת, אסורים לאכול ולשתות אף לתלמידי חכמים, דאטו תלמיד חכם אינו מוזהר על מורא דמקדש... ונסתר גם הראיה שלו ממה שהחסידיים נוהגים בכל בתי כנסיות שלהן להיתר אף בדבר רשות – זה בורכא. החסידיים נוהגים כן רק בבתי מדרשות שטיבלעך קלויזנן שלהם, לא בבית הכנסת, שקדושת בית הכנסת חמורה להם למאד, ומזה הטעם הם נמנעים גם מלהתפלל בבית הכנסת (!)... ואין לך בלבול כוונה יותר מזה, כשרואים באמצע בית הכנסת או בית המדרש חמור או כלב עומד שם". והחלקת יעקב ממשיך לנמק כי יש חשש למכשול גדול בכניסת בעל חי לבית הכנסת, שכן מי יערב לך שלא יטיל גללים באמצע התפילה. מעבר לכך, הוא מעלה כי כלב גרוע מחמור, כי יש לחשוש שמא ינבח ויגרום לאישה שתפיל את פרי בטנה, והדבר דומה לדעתו לסכין ארוך שאסרו חכמים להכניסו בבית הכנסת, משום שהוא מקצר ימיו של אדם, והתפילה באה להאריכם.

בסוף דבריו, כותב החלקת יעקב את הנימוק "העיקרי" שבגינו אסור הכנסת כלב נחיה לבית הכנסת: "ועוד, וזה העיקר אצלי... בעוונותינו הרבים שהיהדות כד נתרופפה, ובפרט במקומות הללו, אם יופתח פתח כמחט של סדקית, יופתח הפתח כפתחו של אולם, ויתכן שימצא כבר איזה ראביי להיתר זאת, ויתלה את עצמו באילן גדול, לומר כבר הותר מהפרישים לצורך גדול להכניס כלב לבית הכנסת, והוא בתור ראביי כבר יכריע מה זה נקרא צורך גדול, וח"ו יוכל לצמוח מזה חילול השם גדול, שהנוצרים אוסרים להכניס כלב לבית תיפלתם, ולהבדיל לבית הכנסת מותר".

באשר לעיוור עצמו, לדעת החלקת יעקב ניתן למצוא פתרון אחר בקלות: "ולאידך גיסא, מה שכתב באגרות משה, שאם לא נתיירו, יתבטל כל ימיו מתפלה בצבור וקריאת התורה וקריאת מגילה – קשה להאמין שלא יהיה לו איזו עצה, שמי שהוא יולכנו לבית הכנסת, ועל כל פנים לעתים מיוחדים. ואם באמת כן, שאין לו שום עצה אחרת, הרי הוא בכלל אונס, ורחמנא פטריה... והעיקר אצלי, שעל כל פנים, לעתים מיוחדים, מסתמא ימצא למישהו להוליכו לבית הכנסת, ולא להיתר מפאת זה להכניס כלב לבית הכנסת, וסימן לדבר: לא תביא מחיר כלב בית ד' כי תועבה הוא". הראשון לציון מו"ר הגר"י יוסף שליט"א בספרו ילקוט יוסף (קנא, כה) כתב לדחות את שיטת האגרות משה שיש חשש שעיוורים יימנעו מתפילה וקריאת התורה כל ימיהם שהם יכולים ללכת עם הכלב עד לכניסת בית הכנסת, לקשור אותו בחוץ, ואחד המתפללים יכניס את העיוור פנימה. במקרה בו אי אפשר לעשות כך, אותו עיוור נחשב אנוס – ואנוס התורה פטור.

8. האם התומך תורה ומסייע ללומד תורה מקבל שכר כמו מפרשת השבוע?

ענייני דיששכר דהיינו לימוד תורה והשגתה שמחתו בעודו באוהל בלי הוצאה כלל.

ובשו"ת בית שלמה (יו"ד ח"ב סוף סימן צ"ד) הקשה: מהא דאיתא בגמרא במסכת ברכות (דף ל"ד ע"ב) אמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן כל הנביאים חלום לא התנבאו אלא למשיא אלא לתלמיד חכם ולעושה פרקמטיא לתלמיד חכם ולמהנה תלמיד חכם מנכסיו, אבל תלמידי חכמים עצמן – עין לא ראתה אלוהים זולתך יעשה למחכה לו, אם כן אנו רואים מכאן בפירוש שאדם התומך בתורה אין לו שכר כמו הלומד תורה ממש?

ומתוך בשו"ת בית שלמה: דסוגיות חלוקות בזה, דהסוגיה בגמרא במסכת ברכות סבירה ליה ששכרו של תומך תורה אינו כמו הלומד תורה, משא"כ הסוגיה בגמרא במסכת פסחים סבירה ליה דתומך תורה שכרו כמו הלומד, והטור פסק כמו הסוגיה דפסחים דתומך תורה שכרו כמו הלומד עצמו. ונראה להעיר על כך, דהרי רבי יוחנן בעצמו הוא מרא דשתי הסוגיות, ואולי מחלוקת אמוראים מה ששמעו מרבי יוחנן.

כתב דעכשיו קורא סומא, כמו שאנו מקרין בתורה לעם הארץ". דהיינו, אין העיוור גרוע מעם הארץ, שאף הוא אינו יודע לקרוא מתוך התורה. הטי"ז מחזק הוראה זו, ומביא מדברי הלבוש כי פעם נקרא עיוור לתורה בפני גדולי החכמים – ולא מיחו בדבר. הוא מוסיף שכך הדין אפילו בעיוור שאינו תלמיד חכם.

כפי שכותבת הגמרא במסכת נדרים (סד ע"א), עיוור מנוי בין אותם האנשים שנחשבים כמתים בחייהם. אמנם, נראה שאמירה זו הייתה נכונה רק בעבר, שיכולת התקשורת עם העיוורים הייתה נמוכה. בזמן הזה, בזכות המודעות הגדלה למצבם, מקומות המיועדים לעיוורים, כתב הברייל ועוד – מצבם השתפר. אמצעי נוסף העוזר לעיוור בהילוכו (בנוסף למקל) – הוא כלב נחיה.

שאלה מרתקת שעלתה לדיון בין גדולי הפוסקים של המאה הקודמת עסקה ב"נגישות" של עיוורים לבית הכנסת. האם יש להיתר לעיוור להיכנס לתוך בית כנסת כשהוא מונחה על-ידי כלב נחיה, או שמא אין לאפשר זאת מפאת חשש לזלזול בקדושת בית הכנסת?

הראשון שדן בסוגיה זו בהרחבה היה מו"ר הגר"מ פיינשטיין זצ"ל בספרו אגרות משה (או"ח ח"א סימן מה). שנשאל על כך על-ידי רב קהילה בארה"ב, כתב להיתר את כניסת העיוור עם כלבו לבית הכנסת. בתוך דבריו הוא מביא את דברי הירושלמי משווה בין הכנסת חמור לבית הכנסת, לאכילה ושתיה בו. אם כן, כיוון שתלמידי החכמים מותרים לאכול ולשתות בבית הכנסת – ממילא מותר להם להיכנס גם בעלי החיים לתוכם במקום הצורך.

מה יעשו אלו שאינם תלמידי חכמים? מו"ר הגר"מ פיינשטיין זצ"ל כתב, שמכיוון שבתי כנסת שבוחר לארץ עשוים על תנאי (אפילו בבניינם לדעת הרמב"ן) ועיין אף לפרשת בחוקותי שנה ד'), ממילא קדושתם פחותה ומותר גם למי שאינם תלמידי חכמים לאכול ולשתות בהם, וכן להיכנס עם בעל החיים, אך מכל מקום הוסיף שטוב שיהיה סמוך לפתח כדי שלא יבלבל את הציבור, ובלשונו: "ולכן כיון שבהכנסת חמור חזין שלא גרע מאכילה ושתיה ושינה יש להיתר בבית כנסת שלנו שעל תנאי הן עשויות אם הוא בשעת הדחק. ובודאי שכלב לא גרע מחמור ואין לנו שעת הדחק גדול מזה שאם לא נתיירו יתבטל כל ימיו מתפלה בצבור וקריאת התורה, וגם יש ימים שהעגמת נפש גדולה מאד כגון בימים נוראים וכהי גוונא שרבים מתאספים".

האגרות משה מתמקד בכבודו של העיוור והרגישות הנדרשת לצרכיו ותחושותיו: "יואין לנו שעת הדחק גדול מזה, שאם לא נתיירו, יתבטל כל ימיו מתפלה בצבור וקריאת התורה וקריאת המגילה בצבור, וגם יש ימים שהעגמת נפש גדולה מאד, כגון בימים נוראים וכהי גוונא, שרבים מתאספים, שלכן ראה גדולה שיש להיתר להסומא שהכלב שמוליכו צריך להיות אצלו תמיד, להיכנס לבית הכנסת להתפלל ולשמוע קריאת התורה וכדומה".

ובסוף דבריו האגרות משה מעלה אפשרות שאין כאן אפילו סרך איסור: "יש להסתפק דאולי בכלל ליכא שום בזיון וקלות ראש בכניסת בהמה,

"זבולון לחוף ימים ישכון" (מט יג).

וכתב רש"י במקום בשם המדרש: שהיה זבולון עוסק בפרקמטיא, וממציא מזון לשבט יששכר, והם עוסקים בתורה.

יש לחקור האם אדם התומך תורה ומסייע ללומד תורה מקבל אותו שכר כמו שלומד תורה או אינו מקבל אותו שכר כמו הלומד ממש. הנה איתא בגמרא במסכת פסחים (דף נ"ג ע"ב) אמר רבי יוחנן כל המטיל מלאי לכיס תלמידי חכמים, זוכה ויושב בישיבה של מעלה, שנאמר "כי בצל החכמה בצל הכסף", וכתב רש"י בצל החכמה במחיצת החכמה יכנס זה שהנהחו מנכסיו, חזינן דהם מקבלים אותו שכר כמו הלומדים.

וכן כתב הטור (יו"ד הלכות תלמוד תורה סימן רמ"ו): מי שאי אפשר לו ללמוד מפני שאינו יודע כלל ללמוד או מפני טרדות הזמן יספיק לאחרים הלומדים ותחשב לו כאילו הוא לומד בעצמו כמו שדרשו חכמים בפסוק שמח זבולון בצאתך ויששכר באוהליך.

ובפרישה (יו"ד סימן רמ"ו אות ג') הסביר דכוונת הגמרא היא שבממון אין שמחה והנאה כי אם בשעת הוצאתו דקונה בעד מעות אוות נפשו אבל

הגר"מ פיינשטיין זצוק"ל בספרו שו"ת אגרות משה (יו"ד חלק ד' סימן ל"ז) כתב שמי שהתין עמו להיות שותפים, שהוא שכן זבולון, הוא גם כן בכלל "עין של ראתה", דכיון שנחשב לו לאותו האדם כמו שהוא לומד בעצמו כמו שכתב הטור, הוא כלומד בעצמו ממש כפשוטו הלשון בלא גוזמאות, מה שאין כן כאשר הוא רק מסייע לו רק מעט אז אינו נחשב לו כלומד תורה ממש.

9. האם אדם שתומך תורה שפתיו דובבות בקבר כאשר התלמיד חכם לומד? הוכח מפרשת השבוע!

תלמידי חכמים זוכים לתחיה על ידי טל תורה, אם כן מה שהתלמידי חכמים נקראים חיים לעולם על ידי שאומרים דבר הלכה משמם, אם כן הכי נמי אותם אלו המחזיקים את התלמידי חכמים זוכים בירושה זו שיש להם שכן עולמים כיון שהם מספיקים ועל ידי זה מתרבה ומתגדל חידושי תורה, וזה שאמר דוד המלך "אגורה באוהליך" על כלל ישראל אפילו אותם אלו שאינם בעלי תורה, "כי אתה אלוהים שמעת לנדרי" על ידי שנודרים ונודבים ועל ידי זה נתת ירושת יראי שמך שהם מנחילים תורתם לדור דור, והיינו דקאמר תהלים (ס"א ז) "ימים על ימי מלך תוסיף" כמו שאמר חז"ל מאן מלכי רבנן וזהו אריכות ימים שזוכים על ידי התורה כמו שכתוב "אורך ימים בימינה ושנותיו כמו דור ודור" - על ידי שאומרים הלכה משמו. ועל זה אמר "ישב עולם לפני אלוהים" דהיינו: כלל עם ישראל על ידי חסד ואמת שהם מאכילים מן לתלמידי חכמים וכמו שהם נקראים חיים לדור דור כן אזמרה שמך לעד לשלמי נדרי יום יום בשני עולמים בעולם הזה ובעולם הבא.

וכן כתב החפץ חיים בסוף ספרו תורת הבית (בהערה בעמוד ק"ה) שעל תומך תורה נמי אפשר לקרוא עליו אגורה באוהליך עולמים.

10. כאשר אדם קם בבוקר מה עליו לעשות דבר ראשון עדיף ללמוד גמרא או משניות? הוכח מפרשת השבוע!

כי נר ה' נשמת אדם כדאיתא בגמרא במסכת שבת לכן לומדים פרק משניות זה שמדבר מענייני נר.

ובשל"ה הקדוש בגמרא במסכת שבועות (פרק נר מצוה ס"ק ל"ג) כתב ובענין לימוד משנה ותלמוד, איזה מהן להיות רוב עסקו בו איתא בגמרא במסכת בבא מציעה (דף ל"ג ע"א) תנו רבנן: העוסקים במקרא מדה ואינה מדה, במשנה מדה ונוטלים עליה שכן, בתלמוד, אין לך מדה גדולה מזו, ולעולם היו רץ למשנה יותר מן התלמוד, הא גופא קשיה, אמרת בתלמוד אין לך מדה גדולה מזו, והדר אמרת ולעולם היו רץ למשנה יותר מן התלמוד, אמר רבי יוחנן בימי רבי נשנית משנה זו, שבקו כולי עלמא מתינתין ואזלו בתר תלמודה, הדר דרש להו, ולעולם היו רץ למשנה יותר מן התלמוד, ומכל שכן האידיא, שזכינו לפירוש הרמב"ם ורבנו עובדיה מברטנורה, שמבארים המשנה כפי ההסכמה שבתלמוד, וגם כתבו פסק ההלכה, הרי מעלת המשנה רבה כי מה שאמרו תחילה, תלמוד, אין לך מדה גדולה הימנה, כי גרסת המשנה בלא תלמוד לא יגעהו לתכלית המכוון ללמד חוק ומשפט בישראל, שאם לא ידע טעמי הדבר, פעמים ידמה דבר לשאינו דומה, ויורה הוראות טעות, ועל זה אמרת הגמרא במסכת סוטה (דף כ"ב ע"א) תנאים מבלי עולם הן, וכי מבלי עולם הן, והלא מיישבי עולם הן, שנאמר "הליכות עולם לו" (חבקוק ג' ו'), אלא שמורים הלכה מתוך משנתן, עד כאן, אבל עתה בפירוש הרמב"ם ורבנו עובדיה מברטנורה, מתוקן הכל, על כן, רוב העסק יהיה במשניות, ללמוד ולחזור אותם בלי ערך ובלי הפסק, ויהיה שונה הלכה בתלמוד בכל יום ולפלפל פלפול של אמת, ואשרי הזוכה למשנה שיהיו שיתא סדרי משנה שגורים בפיו בעל פה, ואז עושה סולם לנשמה שתעלה למעלה למדרגה קמא, וסימנך 'משנה' אותיות 'נשמה'.

11. האם התומך תורה ניצל מיצר הרע מכיוון שזה נחשב כאילו הוא לומד תורה שזה מגן מיצר הרע? הוכח מפרשת השבוע!

הראשונים פירשו פסוקים אלו בענין המשתתף עם התלמיד חכם ולפי דרכנו נאמר, הרי כל צמא בתאוות גופניות ומתגבר עליו היצר, לכו למים ללמוד תורה ועל ידי התורה מתבטל היצר, ואשר אין לו תורה ולא ידע ללמוד, כסף, יכול להשתתף עם ה"ח"ח ובעדנא דעסיק שותפו החכם בתורה גם הוא ניצול מיצה"ח.

12. אדם שהלך לתומו ברחוב, ולבסוף התברר לו שליווה את המת האם קיים מצוות הלווית המת? הוכח מפרשת השבוע!

להולך. ועוד ראינו דגם העולה שלא בשביל המת נחשב לו לכבוד, מהא דתניא במכילתא בפרשת בשלח, ולא עוד אלא שעם יעקב עלו עבדי פרעה וזקני ביתו. ועם יוסף עלו הארון והשכינה והכוהנים והלוויים וכל ישראל ושבעה ענני הכבוד, עכ"ד.

והרי כל אלה לא בשביל הלוויית יוסף עלו אחרי מיטתו, אלא שמכל מקום נחשבו לכבוד ליוסף... והכי יש להוכיח עוד ממעשה דבעיא מוכסא עדאצרינן בגמרא במסכת סנהדרין (דף מד ע"ב) לפי פרש"י שניתן כבוד להרשע, שליווהו הרבה בני אדם בטעות, שסבורים שמיטתו היא של הצדיק, הרי אע"ג שלא בשבילו הלכו אחריהו היה לו לכבוד. אבל בחידושי הרמב"ם והרמב"ן ז"ל שם, הביאו מעשה שקברו את הצדיק בין הרשעים, ואת הרשע בין הצדיקים, ואם כן לא מוכח מזה, עכ"ל הנצי"ב.

והנה רבנו הנצי"ב פתח בלשון יוהא בלל עושה מצוה שלא לשמה, שנחשב מכל מקום למצווה. משמע שהמלווה קיים מצוה, אולם אחר כך כתב 'מכל מקום הליכה זו אחר המטה הוא לכבוד לפניו, ממילא נחשבת לזכות להולך'. משמע שיש בזה רק זכות, ולא ממש מצוה, וצריך עיון בשאלתנו, דאם נחשב רק לזכות, הרי שלא קיים את קבלתו ויש עליו חיוב ללכת להלוויה אחרת, ואם נחשב שקיים מצוה, לא צריך.

והנצי"ב בספרו שו"ת משיב דבר (ח"ג סימן י"ד) כתב שאפילו אדם המחזיק תורה חשוב כל כך, מכל מקום אי אפשר להעניק שכר למחזיק תורה שווה בשווה כתלמיד חכם: שהרי יש הבדל מהותי בין השכר הרוחני של תורה, לבין השכר הרוחני של מצוות, כי הרי אין שום דמיון שכר מצוה לשכר תורה.

"זבולון לחוף ימים ישכון וגו' יששכר חמור גרם" (מט יג) וכתב רש"י במקום בשם המדרש שהיה זבולון עוסק בפרקמטיא, ומציא מזון לשבט יששכר, והם עוסקים בתורה.

יש לחקור האם לאחר פטירתו של האדם התומך בתורה כאשר התלמיד חכם לומד תורה, האם שפתיו של הנפטר דובבות בקבר מכיוון שהרי הוא החזיקו את התלמיד חכם.

הנה הפלאה בגמרא המסכת כתובות (הקדמה ס"ק ל"ט) כתב דבר נפלא: לפרש מה שאמר דוד המלך בספר תהלים (ס"א ה) "אגורה באוהליך עולמים אחסה בסתר כנפיך סלה כי אתה אלוהים שמעת לנדרי וגו' ימים על ימי מלך וגו' כן אזמרה שמך לעד לשלמי נדרי יום יום" והנה אמרו חז"ל בגמרא במסכת יבמות (דף צ"ו) אגורה באוהליך עולמים וכי אפשר לו לאדם לדור בשני עולמות: אלא שאומרים דבר הלכה משמו, עוד אמרו חז"ל בגמרא במסכת עירובין (דף פ"ו) במה שאמר דוד המלך בספר תהלים (ס"א ח) "ישב עולם לפני אלוהים חסד ואמת מן ינצרוהו" אימתי ישב עולם לפני אלוהים? בזמן שחסד ואמת מן ינצרוהו, ויש לפרש המשך הפסוקים על פי מה שכתבנו בסוף המסכת (דף ק"א) שהמחזיקים ביד

מאשר שמנה לחמו והוא ייתן מעדני מלך" (מט כ).
כתב החיד"א בספרו מדבר קדימות (ערך אשר) אמרו בשם האריז"ל: כי אשר עומד בפתח גיהנום, וכל מי הדוא יודע משנה מצילו, וזהו מאשר שמנה לחמו, "שמנה" אותיות משנה.

והנה כתב הבאר היטב (סימן א' ס"ק ו) וכן כתב במשנה ברורה (שם ס"ק טו) שכאשר אדם קם בבוקר ילמד שיעור משניות קודם לכל דבר, כי משנה אותיות נשמה, ועל ידי זוכה לנשמה, כי משנה אותיות נשמה.

ובחידושי חתם סופר (ע"ה"ת מהדורה רביעאה בדרוש לר"ה) שבסוף פרשת וילך כתב לפי זה דבר נפלא: על טעם מנהגן של ישראל בכל תפוצותיהן שבערב שבת בתפילת ערבית אומרים פרק משניות במה מדליקים, ובספרי רבותינו ז"ל כתוב טעם על זה כשיזכור עי"ז איזה הן הפתילות ושמנים הכשרים להדליק בהן, וטעם זה נכון על מנהג אחינו בני ישראל שבספרד שנוהגים לומר הפרק הזה קודם קבלת שבת, אבל למנהג אחינו בני ישראל שבאשכנז שאומרים אותו אחר סיום תפלת ערבית אינו מספיק הטעם הזה, וכמובן שזאת השאלה של הח"ס ישנה גם לפי אלו שנוהגים שאומרים אותו אחר אמירת מזמור שיר ליום השבת, דהא סוף סוף זה כבר אחר קבלת שבת, ומביא שהרב השל"ה ז"ל מביא בסידורו שער השמים משם הרמ"ק שיש טעם עי"ז קבלה לומר פרק במה מדליקים, ואיזה מדידה מוסיף ליתן עוד טעם, והוא, עי"מ שאיתא בבאר היטב בשם האריז"ל שאחר שישנים בבקר יהיה תחילת לימודו פרק משניות כי על ידי זה מתיישבת הנשמה בגופו כי משנה אותיות נשמה, ולפי"ז אחר תפלת ערבית בשבת שכבר קיבל נשמה יתירה, כדי ליישב אותה לומדים פרק במה מדליקים כי יען הנשמה קרוי"נ כדכתב

הנה החיד"א בספרו פני דוד (פרשת בשלח פרק ד') כתב: הנה איתא בחז"ל יצרו של אדם מתגבר עליו ואין לו תיקון כי אם לעסוק בתורה כמו שאמרו חז"ל בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין, וכתב הרב מופת הדור מהרח"א בעץ החיים (פרשת וייקהל) כי המשתתף עם התלמיד חכם כיששכר וזבולון נצל גם כן מיצר הרע, ואפשר לרמוז במה שנאמר בישעיה (נ"ה) "היו כל צמא לכו למים ואשר אין לו כסף" וכבר

"ויעל יוסף לקבור את אביו ויעלו אתו כל עבדי פרעה זקני ביתו וכל זקני ארץ מצרים" (נ ז)

שאלה: אדם הלך לתומו ברחוב, ולבסוף נתברר לו שהוא הולך אחר המת, והוא אחד המלווים שלו, וכל מי שראה אותו חשב שהוא אחד המלווים של המת, האם קיים מצוות הלוויית המת, מפני שסוף סוף הנפטר קיבל כבוד מכך, או שמא מאחר ולא התכוון לכך, וכלל לא ידע שהוא מלווה מת, לא קיים שום מצוה. ונפקא מינה כגון באופן שאותו אדם קיבל על עצמו למשך חודש שהוא חייב כל יום ללוות מת מפני שפעם אחת זלול במצווה זו, האם קיים בהלוויה זו את המצווה, או שמא לא קיים, ואז יצטרך לפנות לבתי הלוויית ולהשתתף בהלוויה נוספת?

תשובה: כתב הנצי"ב בהרחב דבר (פרשת ויצו נ ז) וז"ל: ואפילו מהלך האדם אחר המטה בדרך הילוכו, לצורך עצמו, מכל מקום מקבל שכר הלוויית המת, שהרי מכל מקום עשה כבוד למת. והוא בכלל עושה מצוה שלא לשמה, שנחשב מכל מקום למצווה, מכל שכן בענין שהוא בכלל גמילות חסדים, אין נפקא מינה מאיזה טעם עשה, אם לשם מצוה או לא, אלא כל שעשה הגמ"ח נחשבת לזכותו, וכן בהלוויית המת, אחרי שמכל מקום הליכה זו אחר המטה הוא לכבוד לפניו, ממילא נחשבת לזכות

משפחה, ואת הצוואה לא כתב כפי ההלכה, אלא בערכאות, ועתה שואל האם מותר לו להשתמש עם הכסף, או לא?

הגר"י זילברשטיין בספרו השוקי חמד על מסכת עבודה זרה (דף סד ע"א) האריך בשאלה זו, והביא את דברי הפוסקים לגבי מעשה שהיה באורח שהפקיד נכסיו אצל בעל הבית ומת, ובעל הבית אינו מכירו, ולא יודע מי הם יורשיו, דנחלקו בזה המהר"ם מלובלין, היעב"ץ והחתם סופר.

המהר"ם מלובלין סובר שבי"ד דין נזקקין להוציא מיד הבעה"ב ולהעמיד אפטרורפוס. והחת"ס (ח"י"מ סימן קכב) והשאלת יעב"ץ (ח"י"א סימן קמב) כתבו שאין צריך להוציא מידו כלל. וגם קשה מאד שיבואו יורשים שיכולים לברר שהם היורשים של פלוני שמת, כיון שלא נודע לנו בחיותו, והוזה ליה כממון שאין לו תובעים, ומשמים זכו ליה, ודידיה הוא ומאן מרמא ליה מידי, ואם ירצה לנהוג מדת חסידות יעשה דבר לצורך שמתו והוזה גם כן קצת השבחה, ומרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל אמר שדברי קודשו של החת"ס הם מחודשים, שהרי יש לו יורשים בעולם אלא שאינם לפנינו, ואם כן היאך נוכל לומר שפקעה בעלותם של היורשים ולהתייחס אל הממון כהפקר, ולכן לא יפדה את הצי"ק, או שיפקידנו ביד בי"ד, והם יתנו זאת לאפטרורפוס שיטפל בזה עד שימצאו היורשים, או עד שיבוא אליהו, ע"ש. והנה יש לדון בכעין זה, מה היה קורה בסיפור הנ"ל, אם היה הולך להתפנות, בלי לשים לב כלל שהוא משתתף בלוויה של גר שמת בלי יורשים, או בלוויה של נכרי, ובסוף הלוויה קיבל צי"ק בגלל שהשתתף בלוויה, האם מותר לו לקבל את הצי"ק, או שיש בזה חשש גזל, שהרי הוא לא התכוון כלל להשתתף בלוויה.

ולפי דברי הנצי"ב היה מקום לומר שמותר לו לקבל את הצי"ק, דסוף סוף הוא השתתף בלוויה, והמת התכבד על ידו. אך יתכן לומר שכוונת המת הייתה שמי שיטרח ויגיע ללוויה הוא יקבל כסף על כך, ולא רק למשתתף בלוויה, ואם כן לא מגיע לו כסף.

אך מכל מקום נראה שמכיוון שלא מינו אנשים לבדוק אם כל אחד טרח או לא טרח להגיע, נראה שעיקר הכוונה הייתה שכל מי שהמת יתכבד על ידו יקבל מתנה, וכיון שלפי הנצי"ב הוא נחשב שלווה וכיבד את המת, מגיע על כל כך את חלקו בירושה על פי הצוואה, ויכול לקבל את הצי"ק. (חש"ח זרעים א פאה פ"א מ"א).

13. איך קברו את ראשו של עשוי במערת המכפלה והרי אין קוברים רשע אצל צדיק?

ירחץ בדם הרשעי" באותה שעה נתקיימה נבואתה של רבקה, דכתיב (בראשית כ"ז) "למה אשכלל גם שניכם יום אחד", ואף על גב דמיתתן לא ביום אחד הוואי, קבורתן מיהא ביים אחד הוואי, עיין בדברי התוספות בגמרא במסכת גיטין (דף נ"ה ע"ב).

ובתרגום יונתן בן עוזיאל כתב: כשעשו בא לערער על קבורת יעקב במערת המכפלה, וחוששים בן דן חתך ראשו ונתגלגל לתוך מערת המכפלה.

והקשו מרן הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל בספרו אילת השחר (בפרשת השבוע), וכן בספר דרך שיחה: איך קברו את ראשו של עשוי ביחד עם אביו, והרי מרן פסק להלכה בשולחן ערוך (יו"ד סימן שס"ב ס"ק ה') דאין קוברים רשע אצל צדיק, והוא איסור דאורייתא, כמו דאיתא בגמרא במסכת סנהדרין (דף מ"ז ע"א), וברש"י (שם), עיין שו"ת חתם סופר (יו"ד סימן שמ"א) ואף על גב דנפל הראש על לשם, מכל מקום לא היה לקברו שם.

ומרן ראש הישיבה הגרא"ל שטיינמן זצ"ל בספרו איילת השחר מותר: שאולי בזכות שעשוי כיבד אב אביו לכן הוא זכה להיקבר שם.

עוד מותר בספר איילת השחר: מכיוון שראשו של עשוי נפל לשם לכן לא הוציאו אותו. ומיד הגרא"ל זצוק"ל הקשה על כך: והרי קברו שם אחר כך את יעקב אבינו, ואיך היה מותר לעשות דבר זה?

עוד מותר בספר איילת השחר: מכיוון שזה היה קודם מתן תורה, לכן לא הקיפו על זה. ולעני"ד יש להעיר: מהא דאיתא ברבינו בחיי על הפסוק (מ"ז כ"ט) "אלא נל תקברני במצרים" שלכן לא רצה יעקב להיקבר במצרים, משום דקימ"ל בדברי מרן בשולחן ערוך (יו"ד סימן שס"ב ס"ק ה') שאין קוברים רשע אצל צדיק, לכן יעקב שהיה צדיק לא רצה להיקבר במצרים שהיו רשעים.

עוד מותר איילת השחר: שיעקב לא נקבר בתוך ארבע אמותיהם, לכן אין בזה איסור של קברות רשע אצל צדיק שרק בתוך ארבע אמות יש את האיסור הזה.

מרן שר התורה הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל מותר: על פי מה דאיתא בגמרא בירושלמי במסכת נדרים (פ"ג ה"ח) אמרו שלעתיד לבא כשישבו הצדיקים יבוא עשו לישב עמם עד שהקב"ה יוציאו, ואיך ישב שם כנראה שיש בו מעלות, ובשביל המעלות האלו סגי שראשו יישאר במערת המכפלה.

14. האם מותר לכבד נכרי בסנדקאות? הוכח מפרשת השבוע!

מברך ברכת להכניסו בביתו של אברהם אבינו, וכן לענין קריאת ספר תורה כתב המגן אברהם (או"ח סימן רפ"ב) שהסנדק קודם למוהל, וצריך להבין מה מעלתו של הסנדק לעומת המוהל שעושה את כל המצווה?

ונראה דהנה איתא בגמרא במסכת מכות (דף כ' ע"ב) שהניקף אם הוא מסייע ומטה ראשו לוקה גם כן על לאו דלא תקיפו, וכן איתא בדבריו של מרן בשולחן ערוך (יו"ד סימן קפ"א) ורש"י כתב שם שמזמין השערות להכיפן, ולפי זה גם בנידון דידן הלא ההכרח שהסנדק יחזיק רגלי התנינוק ויטה את הגיד לצד המוהל, אי"כ הרי הוא מסייע לגוף מצות מילה וכאילו עשו שניהם, וכעין זה כתב בשו"ת חתם סופר (או"ח סימן קנ"ט) שהסנדק עושה שתי פעולות מחזיק התנינוק וגם נטפל למצות מילה, וכיון שלסנדק יש חלק בגוף מעשה המילה, והרי פסק הרמ"א (סימן רסד)

והנה בעצם דבריו יש גם להעיר דאולי המהלך ברוחב נחשב כמתעסק ולא קיים מצוה כלל, אך למעשה כעין זה מבואר ברש"י (ויקרא ה' ז' בשם הת"כ) וז"ל: רבי אלעזר בן עזריה אומר כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה, הרי הוא אומר למען יברכך וגוי, קבע הכתוב ברכה למי שבאת על ידו מצוה בלא ידע, אמור מעתה הייתה סלע צרורה בכנפיו ונפלה הימנו ומצאה העני ונתפרנס בה, הרי הקדוש ברוך הוא קובע לו ברכה, ע"ש. הרי שבמצות צדקה, אף על פי שלא כיוון לשם מצוה, מקבל על כך שכר. ויעויין באהבת ציון (דרוש י דף טז סוף ע"ד) שכתב בשם אביו 'הנודע ביהודה' שבמצוות צדקה, שעיקר התועלת היא שגיגע הכסף לעני, ואף בלי ציווי התורה היה בזה תועלת, במצוות כאלו אין הבדל אם עושה אותם לשמה או לא, וכן משמע מדברי החיד"א בספרו פתח עיניים על מסכת בבא בתרא (דף י ע"ב) שבמצוות צדקה לא בעינן כוונה, וכן כתב בשערי דעה (ח"א סימן נז) שבמצוות שבין אדם לחבירו, התורה לא הקפידה על הכוונה.

ונראה שזהו כוונת הנצי"ב, שמכיוון שמצוות הלווית המת, היא מצוה שבין אדם לחבירו, אין הכוונה מעכבת בה, ומקבל על כך שכר, ומה שכתב בסוף דבריו שזכות היא לו, ולא כתב במפורש שקיים המצווה, יתכן שכוונתו שלא קיים את המצווה בשלימות, מכל מקום את המצווה קיים.

וממשיך הגר"י זילברשטיין שכן שמע ממרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שמכיוון שלמעשה הלך בלוויה זו, והמת התכבד על ידו, נחשב הדבר שקיים מצוות לוויה, וקיים את קבלתו.

נפקא מינה נוספת בשאלה זו, בסיפור הבא: מעשה שאירע בארה"ב ראובן נכנס לבית הקברות כדי להתפנות, הלה ראה הלוויה מרחוק, ולווה את הנפטר ד' אמות, תתאום נגש אליו אדם, וביקש ממנו את פרטיו, הלה נתן לו את פרטיו, ושכח מכל העניין. לאחר כשבועיים, הוא מוציא מתיבת הדואר מכתב רשמי של בית המשפט, ובו צ"ק על סך מאה אלף דולר, כשבמכתב הם מסבירים לו, שסכום זה הוא חלק מירושתו של הנפטר, שכתב בצוואתו לחלק את הירושה לכל המשתתפים בהלוויה, והיות והוא היה אחד מן המשתתפים הוא מקבל את הסכום הנ"ל. המקבל שהיה ירא שמים, הלך לברר מי היה הנפטר ואם כתב את הצוואה כדן, התברר שהנפטר היה יהודי ערירי שלא היו לו קרובי

בעזרת ה' אנחנו ננצח!

בוא והצטרף אלינו ללימוד תורה וקריאת תהילים מסביב לשעון להצלחת המערכה ולשובם של חיילי צה"ל וכל השבויים והנעדרים בבית המדרש "בית יוסף" רחוב קרית יערים 32 גבעת זאב כיבוד עשיר לכל המשתתפים ונושאים חלק במערכה

לרגל הפלחנה והעצב הביטחוני החצור הפוקד את ארצנו אנו פק"יים בבית המדרש פ"שפרות תפילה ולימוד תורה ופעילות תורנית רבה בקריאת תהילים לימוד פ"שניות והתחזקות כללית לפעול הצלחת המערכה ולפען שובם של אחינו החיילים והשבויים והנעדרים אנו זקוקים בדחיפות לכיבוד, יוצרים חד פעמיים, סכ"ם, כוסות, צלחות, קפה, תה, סוכר, נס קפה גגורען, פטל, עוגיות, כיבוד קל, פניני פתיקה לפען הלו"מים.

לפרטים הרב שמעון: 058-7700681 הרב יוסף: 052-8144488
ניתן לתרום גם בבית למספר: 052-8144488

"ויישאו אותו בניו ארצה כנען ויקברו אותו במערת שדה המכפלה" (נ"ג). איתא בגמרא במסכת סוטה (דף י"ג ע"א) שבשעת קבורת יעקב אבינו כיון שהגיעו למערת המכפלה, אתא עשו קא מעכב, וכ"ו חוששים בריה דידן תמן הווה ויקירן ליה אודניה, אמר להו מאי האי, ואמרו ליה קא מעכב האי וכ"ו שקל קולפא מחייה ארישיה, נתרן עיניה ונפלו אכרעא דיעקב, פתחינהו יעקב לעיניה ואח"כ, והיינו דכתיב (תהלים נ"ח) "ישמח צדיק כי חזה נקם פעמיו

"ויורא יוסף לאפרים בני שלשים גם בני מכיר בן מנשה ילדו על ברכי יוסף" (נ"ב).

וכתב בתרגום יהונתן: גזירינון ורבינון יוסף. ובפירוש התרגום כתב יכול להיות שדעתו כי מל אותם על ברכי הסנדק, אי"נ יש לומר שיוסף היה הסנדק, וזה הפירוש על ברכי יוסף.

יש לחקור נכרי שר או אדם מכובד שמגיע לברית מילה האם מותר לכבדו בסנדקאות.

הנה בשו"ת דברי מלכיאל (ח"י"ד סימן פ"ו) נשאל בזה האם מותר לכבד נכרי בסנדקאות, וכתב דמרן בשולחן ערוך (יו"ד סימן רס"ד) מבאר שהסנדק צריך להיות ירא שמים, אם כן בוודאי אינו נכון שייקח נכרי לסנדקאות, ועוד דמצינו שהסנדק נקרא בעל ברית, וכאשר האבא אינו נמצא בבית איתא במרן בשולחן ערוך (יו"ד סימן רס"ה) שנהגו שהסנדק

בעזות, כי אין זה מכבודו לבטל את הכבוד משר המכובד למלך, ואם לא ירצו למול את בנו יכבד את השר בטקס הטבלת הילד לנצרות, כאמור נשלח מהרה מברק לזקיני הק' מצאנו, והוא השיב מברק בקצרה להטביל ולא למול, בסופו של דבר מיאן השר הנוצרי להשתתף בטקס הטבלת התינוק כי בעינו לא היה זה לכבודו להטביל סתם תינוק של עשיר, ורק להיות סנדק בבית מילה הסכים לפי כבודו, בראותו זאת התחרט אבי הבן, והסכים למולו כדת משה וישראל ע"י סנדק כשר.

15. כאשר אדם פגע בחברו האם הוא יכול לשלוח שליחים לבקש מחילה או שהוא לבד צריך ללכת ולבקש מחילה? הוכח מפרשת השבוע!

בני בלהה ובני זלפה שהיו רגילים אצלו ומקורבים אליו, וכמו שנאמר והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו, ומכיוון שגם הם היה להם חלק במכירתו של יוסף, ועליהם היה לפייסו ולבקש מחילה ממנו, רשאים היו להקדים לפייסו עבור חטאם כלפיו, ואחר כך גם על שאר האחים, וכעין מה שאומרת הגמרא במסכת בבא מציעא (דף ח') מגו דזכי לנפשה זכי נמי לחבריה.

והפרי חדש (או"ח סימן תר"ו סעיף א') חולק על המהר"י בן חביב: ז"ל ואין נראה לי כן, דכיון דסוף סוף הולך לפייסו, אם העלוב מתפייס מה בכך אם עבר זה בתוכו. וגם בספר יפה מראה בירושלמי (שם) כתב שאין דברים מוכרחים, וכן עיקר.

וכן הגאון רבי חיים פלאגי בספרו לחיים בירושלים על דברי הירושלמי במסכת יומא (פרק ח' הלכה ז'), (דף כב ע"ד) הביא דברי הגאון רבי שמואל יפה בספר יפה מראה שחולק על המהר"י בן חביב וכתב לסייעו ממה שאמרו במדרש ובאבות דרבי נתן (פרק י"ב) על אהרן הכהן שהיה אורח שלום ורודף שלום, וכשראה שני בני אדם שעשו מריבה זה עם זה, היה הולך אל כל אחד בנפרד, ומפייסו בדברים, כאילו הוא שלוחו של חברו, עד שהיה מסיר קנאה מלבו. וכשהיו נפגשים אחד עם השני היו מתבקשים ומנשקים זה את זה וכו', וכתב שהיא ראייה נכונה ופשוטה, אף על פי שיש מקום לבעל דין לדחות.

גם הגאון בעל בית אפרים בספרו מטה אפרים (סימן תר"ו ס"א) כתב שאם קשה עליו ללכת בעצמו מתחלה, או שיודע שקרוב הפיוס לבוא על ידי אדם אמצעי מידידו שיתווך השלום ביניהם, ובפרט אם הוא אדם מכובד, רשאי לעשות כן על ידי אמצעי, וכן כתב המשנה ברורה (סימן תר"ו סק"ב).

16. איך ביקשו אחי יוסף מחילה מיוסף והרי גם אם הוא יצא למחול הוא לא יכול למחול דמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול?

ועוד נראה להסביר: על פי מה שכתב המקנה בגמרא במסכת קידושין (דף ל"ב ע"ב) שלפני מתן תורה מהני מחילת כבודו של מלך, משום דהא דמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול ילפינן מקרא דשום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך כמו שפירש רש"י בגמרא במסכת כתובות (דף י"ז ע"א) דלשון שום תשים משמע שימות הרבה, וכוונתו דמשמעות שום תשים, משמע שבכל עת תשים עליך מלך, ולא מתקיים זה אלא שיהיה לו בכל שעה אימת מלכות, וכשמחל על כבודו הרי באותו שעה אינו מקיים מצות שימת מלך עליו לכך אין כבודו מחול, ולכן קודם מתן תורה שלא נצטוו במצוות שום תשים עליך מלך עד שנכנסו לארץ היה יכול למחול על כבודו, לפי זה א"ש דמהני מחילת יוסף.

ובספר זהב שבא מתרץ: על פי מה שכתבו התוספות בגמרא במסכת שבועות (דף ל"ב ע"ב) שכבודו של תלמיד חכם חמור מכבוד המלך, ולכן רשאי התלמיד חכם ליישב בעדות ולא המלך, והא דתלמיד חכם יכול למחול על כבודו והמלך אינו יכול למחול, משום שתלמיד חכם התורה דיליה הוא ויכול למחול משא"כ מלך הוא רק מצד שהעולם או המדינה מינו אותו למלך וכיון שהכבוד בא לו מצד המדינה לכן אינו יכול למחול, ולפי זה אתי שפיר שהרי גבי יוסף המלכה לא בא מצד כבוד המדינה אלא מצד עצמו כאשר אמר לו פרעה אחרי הודיע ה' אותך את כל זאת אין נבון וחכם כמורך אתה תהיה על ביתי ועל פך יישק כל עמי וגו' ושפיר הויה המלוכה שלו לכן יכול למחול על כבודו.

17. איך יכולים סוסים להתאבל על אדם שמת?

ובמשך חכמה מבאר: על פי מה דמבואר בפסוק (ישעיה א' ג') "חמור ידע אבוס בעליו" וכן בספרי בפרשת עקב (י"א י') וכן בתוספתא בגמרא במסכת סוטה (סוף פ"י): שמכיוון שמת יעקב אבינו חזר הרעב למקומו, וכמו שכתוב (י"ז י"ז) וינהלם בסוסים כו', וכן אמרו דגם סוסים וחמורים הרגישו במותו של יעקב.

עכ"ם שמל שצריך לחזור ולהטיף דם ברית, ולכן אסור למוהל למוול כשהסדק עכ"ם, ויש לחוש לברכה לבטלה כיון שאין עושה המצווה כהוגן.

הגה"ק מצאנו ז"ל בספרו ספר שפע חיים (ח"ב עמוד רס"א) כתב וז"ל: זקני הקדוש מרן הדברי חיים מצאנו ז"ל נשאל פעם במברק על אודות יהודי אחד שהיה מקורב לחצר המלכות ועמד עם השרים בקשר מסחר, שנולד לו בן והוא כיבד שר ממשלה קתולי בסנדקאות, וכשהסבירו לו כי לא יתכן למול את התינוק רק אם יכובד יהודי בסנדקאות, השיב לה 15. כאשר אדם פגע בחברו האם הוא יכול לשלוח שליחים לבקש מחילה או שהוא לבד צריך ללכת ולבקש מחילה?

"ויצו אל יוסף לאמר אביך צווה לפני מותו לאמר, כה תאמרו ליוסף אנה שא נא פשע אחיך וחטאתם כי רעה גמלוך, ועתה שא נא לפשע עבדי אלוהי אביך"

יש לחקור כשאדם פגע בחברו האם יכול לשלוח שלוחים לבקש מחילה או שהוא לבד צריך ללכת.

הנה במטה משה (עמוד העבודה עשרת ימי תשובה סימן תתמ"ח) מביא את דברי הגמרא בירושלמי במסכת יומא (פרק ח' ה"ז) שמואל אמר הדין דחטא לחבריה צריך למיימי ליה סרחית עלך, ואין קבלה הא טבות, ואין לא מיימי נהי נשא ומפייס ליה קדמיהון, הדא הוא דכתב (איוב ל"ג כ"ז) "ישר על אנשים ויאמר חטאתי וישר העותי", וכתב מהר"י בן חביב ז"ל בגמרא במסכת יומא (פ"ח) מכאן נראה שהיא מנהג של טעות מה שנהגים בזמנינו, אם יחטא איש לאיש והקניטו בדברים, נכנס ביניהם אמצעי עושה שלום ומדבר עם העלוב שירצה לקבל פיוס העולב, ואחר זאת ההקדמה יבא העולב לבקש מחילה ממנו, ואין זאת כוונת שמואל, אלא שהעולב ילך מעצמו לפני העלוב ואומר סרחית עלך, ואם לא קבל אז יביא אנשים עמו וחוזר לחלות פניו לפניו שימחול לו, וזאת הבושה ובזיון הם לכפר עליו מאשר חטא לחברו, אפילו לא הקניטו אלא בדברים.

והקשה בספר דרך המלך (בפרק ב' מהלכות תשובה הלכה ט'): ממה שאמרו ויצו אל יוסף לאמר, אביך צווה לפני מותו לאמר, כה תאמרו ליוסף אנה שא נא פשע אחיך וחטאתם כי רעה גמלוך, ועתה שא נא לפשע עבדי אלוהי אביך, הרי ששלחו אחי יוסף שלוחים אליו לפייסו, ורק לאחר מכן, נאמר, וילכו גם אחיו ויפלו לפניו, משמע שאין להקפיד אם הולכים אליו תחלה אנשים אחרים לפייסו, ואחר כך בא החוטא בעצמו ומפייס את חברו. ותירץ: לפי מה שאמרו במדרש, שהשליחים האלה היו

"כה תאמרו ליוסף אנה שא נא פשע אחיך וחטאתם" (נ יז).

והקשו החיד"א בספרו פני דוד (על התורה במקום), וכן בישמח משה (בד"ה ויאמר עליהם יוסף אל תיראו) וכן המהרש"ג בספרו זהב שבא (פרשת ויגש): איך ביקשו אחי יוסף מיוסף מחילה, הרי קימ"ל בגמרא במסכת כתובות (דף י"ז ע"א) מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, והרי יוסף היה מלך במצרים, אם כן איך ביקשו ממנו מחילה, הרי אינו יכול למחול?

החיד"א בספרו פני דוד מתרץ: הא דמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול זה רק אם פגע בו כשהיה מלך, אבל אם פגע בו כשהיה הדיוט ואחר כך נעשה מלך יכול למחול כיון שהחטא היה בהיותו הדיוט, לפי זה אתי שפיר דאחי יוסף פגעו ביוסף כשעדיין לא היה מלך לכן מהני המחיל, והחיד"א הביא ראייה ליסוד זה מדברי הירושלמי בגמרא במסכת תרומות (פרק ח' הלכה ד'). וכן כתב יסוד זה בפרשת דרכים דרוש אחד עשר דרוש המלך דלכן מחל דוד לשמעון אף על פי שמלך אין כבודו מחול, משום דחטא היה קודם שנעשה דוד מלך.

הישמח משה מבאר: שלכן אמרו אביך צווה, דאין זה מחילה על כבודו רק קיום מצות כיבוד דהא דקימ"ל בגמרא במסכת קידושין (דף ל"א ע"ב) דכיבוד הוא אפילו לאחר מותו. עוד מבאר הישמח משה: שדווקא במלך שמושל לבדו יש את הדין שמלך שמחל אין כבודו מחול, ולא מלך תחת מלך לפי זה אתי שפיר דהרי יוסף היה מלך תחת מלך לכן מהני מחילה. ועוד נראה לבאר: לפי מה שכתב האור החיים הקדוש בפרשת השבוע שדווקא מלך ישראל שנמשח ומלך על ישראל אינו יכול למחול על כבודו, אבל מלך כזה במציאות זה יכול למחול על כבודו לעשות רצון אביו.

"ויספדו שם מספד גדול וכבד מאד"

ואומרת הגמרא במסכת סוטה (דף י"ג) תנא אפילו סוסים אפילו חמורים. והקשו המהרש"א (שם), ובמשך חכמה (בפרשת השבוע): איך יכולים הסוסים להרגיש במותו של אדם גדול? המהרש"א בגמרא במסכת סוטה (דף י"ג) כתב: שבזמנם היה המנהג שכאשר מת המלך, הלבישו את הסוסים והחמורים בגדים שחורים ולעשות להם כאילו גם הם בוכים.

לאחר עספר ישנים של הדפסת והפצת עלון זה בארץ ובחו"ל, עאזר והוצאת העלון כרוכה בהוצאות כספיות גדולות, לצערנו הרב אנו נאלצים לצמצם מאוד את כמות הדפסת והפצת העלונים.

מעוניין לזכות את הרבים? אתה יכול בשמחה להדפיס עלון זה בשלמותו ולהפיצו באזור מגורך.

ניתן לעזור בהוצאת והפצת העלון ולהקדיש עלונים לזכוני הרבים לבריאות אושר נחת זש"ק ולע"נ קרובים וידידים.

המעוניין להיות שותף בהוצאת העלון ולזכות את הרבים וכל לפנות לטלפון: 052-814448

ניתן ולהיות שותף בזיכוי הרבים ולתרום בביט בטלפון: 052-8144488